

PESTI SZÍNHÁZ

BEMUTATÓ: 2000. SZEPTEMBER 24.

ÖRKÉNY ISTVÁN

TÓTÉK

Tragikomédia két részben

AZ ŐRNAGY

TÓT

TÓTNÉ

ÁGIKA

A POSTÁS

TOMAJI plébános

GIZI GÉZÁNÉ, egy orosz hírű nő

A LAJT TULAJDONOSA

GYURISKA JÁNOS

BLASKÓ PÉTER

BÖRCsök ENIKŐ

HÁMORI GABRIELLA

VALLAI PÉTER

BAJKA PÁL

PÁPAI ERIKA

PÁNDY LAJOS

DÍSZLET: **BARTOS ANDRÁS**

JELMEZ: **SZÚCS EDIT**

ZENE: **MELIS LÁSZLÓ**

DRAMATURG: **RUTTKAY ZSÓFIA**

RENDEZŐASSZISZTENS: **MOLNÁR KATA**

RENDEZŐ: **RÉTHLY ATTILA**

Jegyek válthatók a Vígszínház (329-23-40) és a Pesti Színház (266-55-57) jegypénztáraiban,
valamint a színház Propaganda- és Szervező irodájában
(XIII. ker. Pannónia u. 8. Tel.: 329-39-20, fax is: 329-39-21, 329-39-22)
<http://www.vigszinhaz.hu> E-mail: vigszinhaz@euroweb.hu

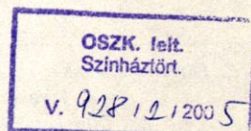
ÖRKÉNY ISTVÁN

TÓTÉK

Örkény István Tóték című tragikomédiája az 1967-es Thália színházbeli bemutató óta a legnépszerűbb magyar drámák egyike. Hatalmas sikerrel játszották szerte a világon, Párizstól Washingtonig, Berlinton Moszkván át Japánig, Fábry Zoltán pedig kiváló filmet készített belőle, Isten hozta őrnagy úr címmel. Most, 2000-ben, a Vígszínház történetében először, a Pesti Színház színpadán is műsorra kerül ez a már klasszikussá vált történet.

A Mátraszentannán idilli nyugalomban élő Tót családhoz egy szép nap beállít a fronton harcoló fiuk parancsnoka, hogy náluk töltsen két hetes szabadságát. Ettől kezdve mindenestül felfordul a család élete, nem lesz szabad többé reggel reggelizniük, délben ebédelniük, este vacsorázniuk és éjszaka aludniuk, nem lesz szabad többé ásítaniuk, sem nagyokat nyögve nyújtózkodniuk, de még gondolkodniuk sem. Éjt nappallá téve dobozolnak (a szó Örkény István találmánya, innen került át a köztudatba), hogy így járjanak az őrnagy kedvében, akinek idegzetét már súlyosan megrongálta a fronton töltött kilenc hónap. Tóték abban reménykednek, hogy a fiuk az őrnagy jóindulatának köszönhetően megmenekülhet a szenvedéstől, és a falu postásának jóvoltából még csak nem is sejtetik, hogy áldozatuk teljesen hiábavaló.

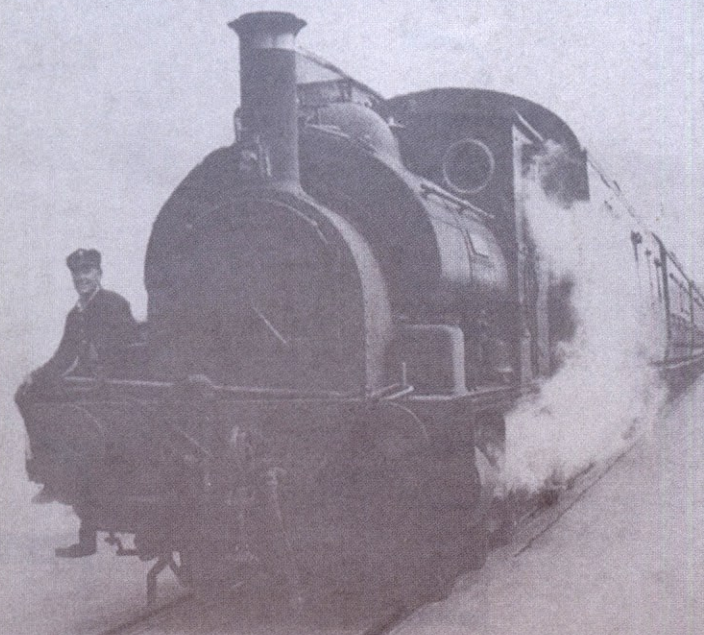
Az ősbemutató idején „*még sokatmondó hívószó volt a „háború”, a „személyi kultusz”, és az „ötvenhat össze”. A néző kedvére válogathatott, hogy melyiktől rezzen össze*” – írja a szerző. – „*Azóta felnőtt egy új nemzedék, ennek mindez már nem élmény, csak olvasmány, esetleg érettségi tétel, akár a szabadságharc vagy a kiegyezés*”. A Tóték aktualitása azonban, csak úgy, mint más remekművéké, nem függ a történelmi korszakoktól, hiszen nagyon mai, nagyon rólunk szóló történet.

2000. IX. 24.

örkény István

Tótték

Az Őrnagy - Gyuriska János
 Tót - Blaskó Péter
 Tótné - Börcsök Enikő
 Ágika - Hámori Gabriella f.h.
 A Postás - Vallai Péter
 Tomaji plébános - Bajka Pál
 Gizi Gézáné - Pápai Erika
 A lajt tulajdonosa - Pándy Lajos

Díszlet: **Bartos András**
 Jelmez: **Szűcs Edit**
 Zene: **Melis László**
 Dramaturg: **Ruttkay Zsófia**
 Rendezőasszisztens: **Molnár Kata**
 Rendező: **Réthly Attila**

FASÍRT

A megdarált húst összedolgozzuk
 tojással, tejbe áztatott zsömlével,
 sóval, borssal, és forró zsírban
 vagy olajban húspogácsákat sütünk belőle.
 Figyelem!
 Nekünk, emlősöknek nem mellékes
 kérdés, hogy mi daráljuk -e a húst,
 vagy bennünket darálnak -e meg.

OSZK. Ielt.
 Színháziórt.
 v. 249812/2002

Grafika: Behán Mária • Szerkesztő: Ruttkai Zsófia • Fotó: Gyurján Eszter • Kiadó: Vigszínház

Kiemelt Médiaátmozgatónk:
NÉPSZAVA
MAGYARORSZÁG

<http://www.vigszinhaz.hu> • e-mail: vigszinhaz@euroweb.hu

bemutató: szeptember 24. pesti színház

AZ ÉLET ÉRTELME

Ha sok cseresznyepaprikát madzagra fűzünk,
abból lesz a paprikakoszorú.
Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz belőlük koszorú.
Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros, éppoly erős.
De mégse koszorú.
Csak a madzag tenné? Nem a madzag teszi. Az a madzag,
mint tudjuk, mellékes, harmadrangú valami.
Hát akkor mi?
Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy gondolatai
ne kalandozzanak összevissza, hanem helyes irányba
haladjanak, nagy igazságoknak jöhet a nyomára.

HOGLÉTEMBŐL

- Jó napot.
- Jó napot.
- Hogy van?
- Köszönöm, jól.
- És az egészsége hogy szolgál?
- Nincs okom panaszra.
- De minek húzza azt a kötelet maga után?
- Kötelet? - kérdezem hátrapillantva.
- Azok a beleim.

- Egy nap megkaptam a Sas behívót, hogy jelentkezzem Nagykátán. Tavasz volt, felvettem a nagyon szép fehér extra egyenruhám, fekete lakkcipővel, fekete parolival.

Felültem a vonatra, és ott még gyorsan megismerkedtem egy fiatalasszonnyal, mert abban az időben nagyon sokat udvaroltam, nagyon sok szerelmem volt, és gyorsan megbeszéltünk egy randevút, hogy mindjárt, ha a háborúnak vége lesz, összejövünk. Megérkeztem Nagykátára, elmentem egy kertbe, ott egy vadállat ült, a Muray nevű alezredes.

Megnézte a behívómat. Én is akkor vettem észre, hogy a nevem mellől a zászlós szó hiányzott. (...)

Kiderült, hogy engem munkaszolgálatra hívtak be. Hát ez elég váratlanul ért, annál is inkább, mert ez a Muray az én egyenruhámot szemtelenségnek, provokációnak minősítette, és kikötetett. Kikötni úgy kell, hogy az ember kezét hátracsavarva összekötik, és a csuklójára kötözött kötéllal felfüggesztik. A szolgálati szabályzat szerint ezt csak orvos jelenlétében szabad csinálni, mert addig kell húzni, hogy csak a lábujj érje a földet. Orvos persze nem volt jelen, de Muray odajött hozzám, és a bicskájával levagdosta rólam a csillagokat, leszedte a karpaszományt, és utána egy jó nagy pofont kaptam, ami elég szokatlan volt, mert addig engem nem pofoztak.

(Részlet az Öt szemközt című tévéműsorból, 1974.)

ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО ВОЕННОПЛЕННОГО
HADIFOGOLY LEVELEZŐLAP

Se operába, se hangversenyre
nem nagyon járok.
Mostanában
a hason csúszására
és emberölésre fektetem
a hangsúlyt.

Szilágyi János Györgynek
V., Felső Lika u 12

Budapest

Рита
СССР Мочва м/я 27/40
4 ВЕНГРИЯ

A Levelezőlapot kiadja: A Magyar Kommunista Párt Központi Hadifogoly Irodája, Budapest, VI. Dessowly-u. 34.

ÖNÉLETRAJZ, II.

Csupa jég az út. Ott, ahol a szél lefújta róla a havat, tükörsima jégpáncél borítja.

Lélekszakadva rohanok. Valamilyen súlyos tárgyat is cipelek -koffert, írógépet, táskagramofont, nem tudom-, melynek bőrfogantyúja tenyerembe vág. Futás közben nincs időm megnézni, hogy mit hurcolok magammal; elég, hogy négy-öt percenként a másik kezembe teszem át.

Néha rálépek a jégtükörrre, s ilyenkor jókora darabot csúszva suhanok előre. Alig várom, hogy feltűnjék egy hófolt. Ha csak vékony hófátyol borítja, már nem olyan csúszós az országút.

Kétfelől a kopasz fák ráhajolnak az útra. Megvárják, míg odaérek, s akkor megsuhogtatják szívós ágazatukat és végigvágják rajtam.

A vadgesztenyék görcsös karjai száraz reccsenéssel kettétörnek a fejemen.

A kosárfonó-füzek hosszú vesszei füttyentve süvitenek utánam, ütésük csíp, s a hajlékony vesszők néha még rám is tekerőznek, mint a lasszók. Karcsú, fiatal jegenyenyárfák derékből meghajolva suhintanak le hátamra, mint egy sokágú matrózkorbács. Ereim lüktetnek, zihálva lélegzem, hátamon lehül a verejték, de én csak nézek előre és rohanok, rohanok.

Az útnak még nincs vége.

IN MEMORIAM DR. K.H.G.

- Hölderlin ist Ihnen unbekannt? - kérdezte dr. K.H.G., miközben a lódögnek a gödröt ásta.
  - Ki volt az? - kérdezte a német őr.
  - Aki a Hyperiont írta -magyarázta dr. K.H.G. Nagyon szeretett magyarul. - A német romantika legnagyobb alakja.
  - És például Heine?
  - Kik ezek? - kérdezte az őr.
  - Költők - mondta dr. K.H.G. - Schiller nevét sem ismeri?
  - De ismerem - mondta a német őr.
  - És Rilkét?
  - Őt is - mondta a német őr,
- és paprikavörös lett, és lelőtte dr. K.H.G.-t.

EGYPERCES ÉLETRAJZ

Amikor megszülettem, olyan feltűnően szép voltam, hogy a főorvos karjára vett, és szobáról szobára végigmotogattam a klinikán. Azt mondják, még mosolyogtam is, amitől a többi mamák irigyen felsóhajtottak.

Ez rövidebb az első világháború kitérője előtt történt, 1912-ben, s azt hiszem ez volt egyetlen teljes értékű sikerem. Ettől kezdve életem folytonos dekadencia. Nemcsak szépségemből vesztettem, fogaimból s hajamból hullattam el, hanem a külvilággal szemben is egyre inkább alulmaradtam.

Se akaratomnak nem tudtam érvényt szerezni, se tehetségemet kihasználni. Hiába tudtam, hogy író akarok lenni, apám patikus volt, s ahhoz ragaszkodott, hogy én is az legyek. S még ez se volt neki elég! Arra vágyott, hogy több legyek nála, s amikor patikus lettem, még egyszer egyetemre küldött, hogy vegyészmérnök is legyek. Újra várhattam négy és fél évig, amíg szívvel-lélekkel az írásnak szentelhettem magam.

De meddig? Alig vettem néhány mély lélegzetet, amikor kitért a háború. Magyarország hadat üzent a Szovjetunióknak, s engem kivittek a frontra, ahol hamarosan megverték a mi hadseregünket, engem pedig elfogtak az oroszok. A fogságban megint eltöltöttem négy és fél évet, de hazatérve, újabb viszontagságok vártak, melyek nem könnyítették meg az én írói pályámat.

Már ebből is mindenki láthatja, hogy amit ilyenformán a világra sikerült hoznom - néhány kisebb-nagyobb regényt, öt-hat novella kötetet, két színdarabot -, úgyszólván titokban írtam, néhány szabad órámban, melyeket sikerült ellopnom a történelemtől. Talán ez az oka, hogy mindig szűkszavúságra törekedtem, rövidekre, pontosra, a lényegre keresve, sokszor kapkodva, minden csöngetéstől összezerzelve, mert sem a postástól, sem más érkezőtől nem sok jót várhattam.

Ez a magyarázata annak is, hogy újszülöttként talán elértem a tökéletességet, de aztán csak koptam, csúsztam, bukácsoltam, és bár egyre jobban kitanultam a mesterségemet, önmagamot, a bennem rejlő beteljesülést mindig elérhetetlennek éreztem.

1968.

"Mesteremül én legfőljebb az életet merem vallani, attól tanultam a legtöbbet, valahogy úgy tanultam meg írni, ahogy egy gyerek tanul meg járni, tehát a magam kárán, el-elbukva, újra felkapaszkodva. Az írás az nem egy megtanulható mesterség, hanem a folyamatos tanulás állapota. Ha tehát én azt mondom, hogy tanultam például párbeszédet írni Móricz Zsigmondtól és Hamingwaytól, ezzel csak a felét mondtam el az igazságnak, mert párbeszédet írni végül is azoktól tanultam, akikkel párbeszédet folytattam, ismeretlen emberektől, barátoktól, alkalmi ismerősöktől, egy villamoson lefolytatott beszélgetésből. Az ember fülében megmarad valami, amely aztán később előbukkan, így kerül a papírra. Az a szó, hogy empirikus alkat, mond magának valamit? Én így születtem empirikusnak, aki tehát mintha magától tanulna, csak az élettől, a tapasztalataitól, a saját kárán, a saját bukásain és a saját sikerein vergődik előre lépésről-lépésre. (...)"

(Interjúrészlet a Szféra című középiskolai szamizdat folyóiratból)

1977. V.6 i. T.V. adásban szereplő novelláit megnéztük! Bonyomónknak az, hogy Ön plmebeteg!

Thereltesse magát süngősen plmeorvossal!

EGYPERCES TÖRTÉNELEMÓRA

- 1938. március 12.: Anschluss, a németek bevonulnak Ausztriába.
- 1938. október 1.: A német csapatok bevonulnak Csehszlovákiába.
- 1938. november 2.: Az első bécsi döntés értelmében visszacsatolják Magyarországhoz az I. világháború után elcsatolt szlovákiai és ukrainai területeket.
- 1939. februárjában: Teleki Pál Magyarország miniszterelnöke. Bevezetik a szükségállapotot, elindítják a fegyverkezési programot, de a Lengyelországba tartó német csapatokat nem engedik átvonulni Magyarország területén. A kormány heti két hústalan napot rendel el, bevezetik a cukor- és zsírjegyeket, valamint szabályozzák a búza és rozs kiőrlési arányát.
- 1940. augusztus 30.: A második bécsi döntés értelmében Észak-Erdély újra Magyarországhoz tartozik.
- 1941. április 3.: Magyarország a háborúba száll, "önként" felajánlva részvételét. Teleki öngyilkos lesz.
- 1941. júniusában Magyarország hadat üzen a Szovjetunióknak, a magyar gyorshadtest Ukrajnába indul.
- Elindítják a munkaszolgálatos századokat.
- 1941. októberétől megkezdődik a magyar mezőgazdasági termékek rekvirálása.
- 1942.-ben megalakul a Kállay kormány. További élelmiszerkorlátozásokat vezetnek be: a fejadag 20 dkg kenyér. Budapesten tejjegyet vezetnek be. Az év júliusára a kenyér fejadag 15 dkg-ra csökken.
- 1942. áprilisa: a második magyar hadtest elindul a szovjet frontra.
- 1942. őszén: a Szovjetunió elleni német támadás Sztálingrádnál elakad, és még az év decemberében a szovjet csapatok legyőzik Sztálingrádnál a németeket. A 2. magyar hadseregből 140000 ember hal meg a Don-kanyarnál. Százezrek esnek hadifogságba.

"Már a Tóték kisregénye fölé ezt írtam mottóul: "ha egy kígyó -ami ritkaság- fölfalja önmagát, marad -e utána egy kígyónyi úr? És olyan erőhatalom van -e, mely egy emberrel ember voltát megetethetné? Van? Nincs? Van? Fogas kérdés..." A Tóték tehát a magam szándéka szerint a kiszolgáltatottak tragikomédiája. ...nem csak a hivatali főnöknek vagy a művezetőnek akadnak alárendeltjei, hiszen hatalmi struktúra a család is, az óvoda meg az iskola is. Sőt még a legelesettebb, legkifosztottabb ember is fogja egy csücskét az uralkodásnak, ha egyebe nem maradt, legalább egy öleb vagy kanárimadár a kiszolgáltatottja. Kölcsonösen függőségben élünk, egy személyben vagyunk zsarnokok és áldozatok. ...hitem szerint az Őrnagy és a tűzoltóparancsnok valójában egy személy."

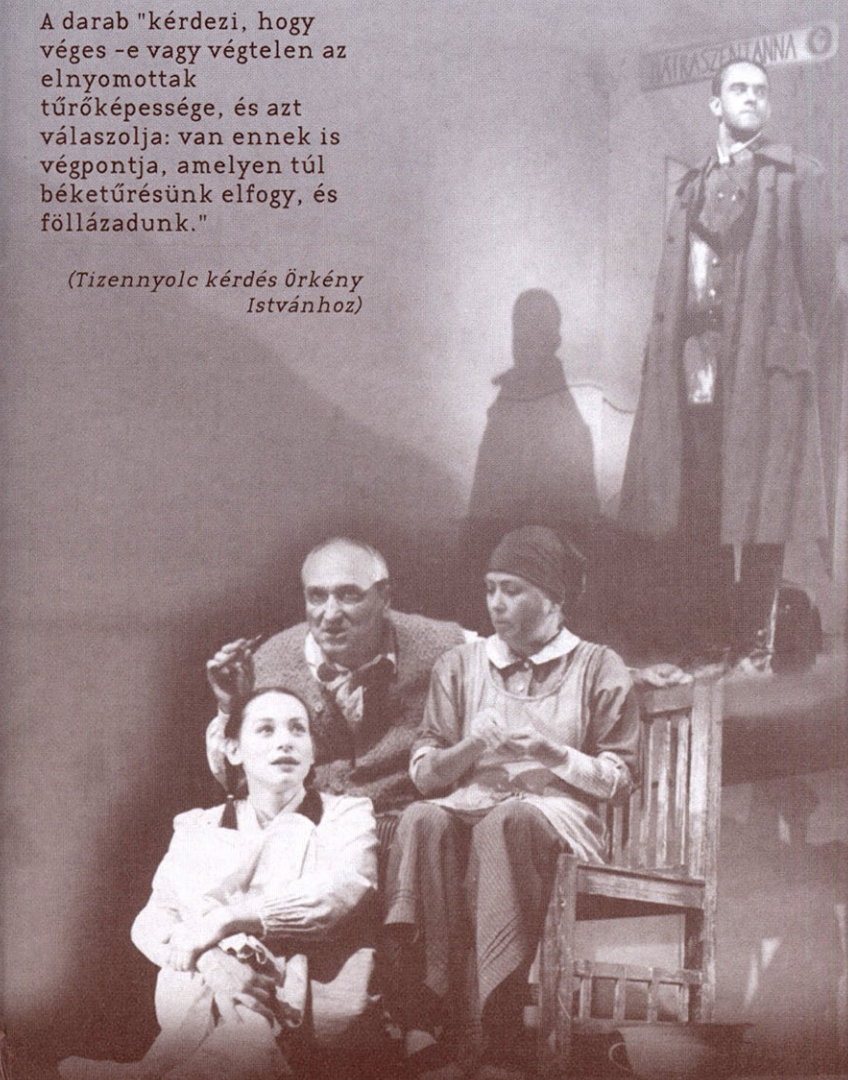
(Tizennyolc kérdés Örkény Istvánhoz)

A darab "kérdézi, hogy véges -e vagy végtelen az elnyomottak tűrőképessége, és azt válaszolja: van ennek is végpontja, amelyen túl béketűrésünk elfogy, és föllázadunk."

(Tizennyolc kérdés Örkény Istvánhoz)

A kép bal szélén Örkény István

"...és írtam egy tragikomédiát, a Tótékat, mely az első szótól az utolsóig közhelyek egymásutánja. Sőt még a drámát befejező, a katarzist előidéző mondat is így hangzik:

MARISKA: Fiam! Fiam! Egyetlen, kicsi kisfiam!

Ha a közhely fokozható volna, ennél közhelyebbet már képzelni sem lehet. Ezt -szerencsére- egyetlen kritikus sem vette észre. És az, hogy nem vették észre, csalhatatlanul igazolja a közhelyek értékéről és érvényességéről vallott nézeteimet. (...)

A közhely évezredes kristályosodási folyamatnak az eredménye. Alapvető igazságokat, meglátásokat, tapasztalatokat fejez ki, és okossága, használhatósága azon múlik, hogy hogyan mutatjuk fel, milyen közegben szerepel. Tehát mihelyt én egy közhely-mondatot szituációba helyezek, abban a pillanatban az a mondat szikrázik, élni kezd, hatni tud, jelent valamit, mond valamit."

"Történelmi drámát nem szeretnék és nem is tudnék írni, mert csakis a jelen idő az otthonom. Botfülem van ahhoz, hogy meghalljam, mit üzen a tegnapi vagy a tegnapelőtt a mának, így hát csak a jelen időt igyekszem kifaggatni, mit mond a holnapnak."
(Tizennyolc kérdés Örkény Istvánhoz)

A Tóték ősbemutatója óta – amely 1967-ben, a Thália Színházban volt, Kazimir Károly rendezésében, Latinovits Zoltán és Nagy Attila főszereplésével – a darab a magyar irodalom egyik világszerte legtöbbet játszott alkotása lett.

Játszották Washington DC-ben az Arena Stage-en, Göteborgban és Stockholmban, Párizsban, Varsóban, a Helsinki Nemzeti Színházban, Amsterdamban és Triestben, Kelet- és Nyugat-Berlinben, Athénban, de még Izlandon, Reykjavikban is. Műsorra tűzték Genfben és Edinburghban, Damaszkuszban, Bejrútban, Tel Avivban és Sevilleben, de még Japánban és Indiában is tapsolhatott a közönség, amikor a Tóték végén legördült a függöny.

A darabot többek között a következő nyelvekre fordították le: francia, olasz, német, angol, hindi, orosz, bolgár, héber, arab, szlovák és román.

